

Юлія Попович

Львівський національний університет
імені Івана Франка,
магістрант юридичного факультету

Володимир Мартин

Львівський національний університет
імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОГО (ФІРМОВОГО) НАЙМЕНУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

© Попович Ю., Мартин В., 2017

Розглянуто основні проблеми правового регулювання комерційного (фірмового) найменування в Україні. Проаналізовано суперечності між Цивільним та Господарським кодексами України з приводу законодавчого регулювання кола суб'єктів права на комерційне (фірмове) найменування. Запропоновано шляхи удосконалення відповідних законодавчих положень та усунення суперечностей між ними. Обґрунтовано доцільність створення єдиного реєстру комерційних (фірмових) найменувань. Розроблено визначення комерційного (фірмового) найменування, яке відображає усі необхідні ознаки вищезгаданого поняття. Доведено необхідність ухвалення спеціального закону, який би вичерпно регулював інститут комерційного (фірмового) найменування в Україні.

Ключові слова: комерційне (фірмове) найменування; єдиний реєстр; суб'єкт господарювання; правова природа; майновий оборот; засіб індивідуалізації; законодавче положення.

Юлія Попович, Володимир Мартин

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КОММЕРЧЕСКОГО (ФИРМЕННОГО) НАИМЕНОВАНИЯ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

Рассмотрены основные проблемы правового регулирования института коммерческого (фирменного) наименования в Украине. Проанализированы противоречия между Гражданским и Хозяйственным кодексами Украины по поводу законодательного регулирования круга субъектов права на коммерческое (фирменное) наименование. Предложены пути совершенствования соответствующих законодательных положений и устранения противоречий между ними. Обоснована целесообразность создания единого реестра коммерческих (фирменных) наименований. Разработано определение коммерческого (фирменного) наименования, которое отражает все необходимые признаки вышеупомянутого понятия. Доказана необходимость принятия специального закона,

который бы исчерпывающе регулировал институт коммерческого (фирменного) наименования в Украине.

Ключевые слова: коммерческое (фирменное) наименование; единый реестр; субъект хозяйствования; правовая природа; имущественный оборот; средство индивидуализации; законодательное положение.

Yulia Popovych

Ivan Franko National University of Lviv
Graduate Faculty of Law

Volodymyr Martyn

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Intellectual Property
Information and Corporate Law
Ph. D., Assoc. Prof.

THE PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF COMMERCIAL (BRAND) NAME IN THE LEGISLATION OF UKRAINE

The article deals with the main problems of the institute of commercial (brand) name legal regulation in Ukraine. The contradictions between the Civil Code and Economic Code of Ukraine concerning the subjects of commercial (brand) name are analyzed. The ways of improving the corresponding legal provisions and elimination of contradictions between them are proposed. The expediency of creating a uniform register of commercial (brand) names is proved. The definition of commercial (brand) name that illustrates all the necessary peculiarities of the aforementioned concept is developed. The necessity of the special law that would regulate the institution of commercial (brand) name in Ukraine adoption is proved.

Key words: commercial (brand) name; uniform register; subject of economic activity; legal nature; civil circuit; means of individualization; legislative provision.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток ринкових відносин в умовах сучасності зумовлює зростання значення засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Законодавча регламентація такого засобу індивідуалізації суб'єктів господарювання, як комерційне (фірмове) найменування, сьогодні потребує істотного удосконалення та доопрацювання. Необхідно усунути суперечності між Цивільним та Господарським кодексами України з приводу регулювання комерційних (фірмових) найменувань, а також доцільно прийняти спеціальний закон, який закріплював би дефініцію поняття цього засобу індивідуалізації та встановлював порядок ведення реєстру комерційних найменувань. Доопрацювання законодавчого регулювання комерційного (фірмового) найменування сприятиме перетворенню його на ефективніший засіб індивідуалізації суб'єктів господарювання в Україні та запобігатиме багатьом можливим порушенням їхніх прав та інтересів.

Аналіз дослідження проблеми. Інститут комерційного (фірмового) найменування досліджували у своїх працях такі науковці, як І. В. Кривошеїна, С. І. Ішук, А. О. Кодинець, Г. О. Михайлюк. Теоретичним підґрунтям для дослідження проблем правового регулювання комерційного (фірмового) найменування, окрім праць вищезазначених авторів, стали роботи Х. Е. Бахчисарайцева, Г. Боденхаузена, М. В. Венеціанова, О. В. Дзери, В. О. Калятіна, А. І. Камінки, Ю. М. Капіци, О. Д. Святоцького, Г. Ф. Шершеневича. Однак питання законодавчого доопрацювання та покращення правової регламентації комерційних (фірмових) найменувань в Україні залишаються актуальними.

Метою статті є аналіз проблем правового регулювання комерційного (фірмового) найменування за законодавством України та подання пропозицій стосовно шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Комерційним (фірмовим) найменуванням надається правова охорона у Цивільному та Господарському кодексах України, проте низка питань залишаються відкритими та не врегульованими однозначно та вичерпно. Зокрема, найдискусійнішими та двозначними, на нашу думку, є законодавчі положення стосовно кола суб'єктів права на комерційне (фірмове) найменування. Вважається, що, відповідно до законодавства України, суб'єктами права на комерційне (фірмове) найменування є юридичні особи та фізичні особи-підприємці. Згідно із ч. 2 ст. 90 ЦКУ, комерційні (фірмові) найменування можуть мати лише юридичні особи – підприємницькі товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками [1]. Отже, непідприємницькі товариства, громадські організації та політичні партії не можуть мати комерційного найменування. Відповідно до ст. 159 ГКУ, громадянин-підприємець також має право на комерційне найменування, причому він має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Відповідно до ч. 3 ст. 33 ГК, використання у комерційному найменуванні власного імені громадянина правомірне, якщо до власного імені додається будь-який відмітний елемент, що унеможливує змішування із діяльністю іншого суб'єкта господарювання [2]. Варто зазначити, що Господарський кодекс України доволі неоднозначно, та, на нашу думку, не зовсім коректно визначає юридичних осіб як суб'єктів права на комерційне найменування. Якщо норма ЦКУ чітко передбачає, що “юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування”, то ГКУ встановив, що “суб'єкт господарювання – юридична особа ... може мати комерційне найменування”. Така збірна дефініція дає підстави зарахувати до кола суб'єктів, які матимуть право на комерційне (фірмове) найменування, фактично всіх юридичних осіб, які існують і здійснюють господарську діяльність в Україні. Зокрема, на підставі ст. 55 ГК України до вказаного переліку необхідно внести юридичні особи, створені відповідно до ЦК України, підприємства, створені відповідно до ГК України, а також інших юридичних осіб, які здійснюють господарську діяльність [3; с. 86]. Проте, відповідно до ст. 52 ГК, існує некомерційне господарювання, а відповідно, і суб'єкти господарювання, яке не є комерційним і яке спрямоване на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Отже, суб'єкти господарювання, яке не є комерційним, тобто непідприємницьким, не повинні мати права на комерційне найменування, адже це суперечить самій його сутності. Разом із функцією індивідуалізації комерційне найменування виконує іншу важливу функцію – є нематеріальним активом суб'єкта обороту і може істотно впливати на його балансову вартість. Некомерційним юридичним особам у господарському обороті необхідно себе індивідуалізувати, однак у жодному випадку такі юридичні особи не ставлять за мету збільшити свою балансову вартість, оскільки ділова репутація таких юридичних осіб не має майнового прояву. У разі надання некомерційним суб'єктам господарської діяльності права на комерційне (фірмове) найменування, інститут фірмового найменування для останніх буде зведено до звичайного найменування юридичної особи [3, с. 86–87].

Що ж до недоліків регулювання суб'єктів права на комерційне (фірмове) найменування у ЦКУ, залишається незрозумілим, чому до кола таких суб'єктів не увійшли фізичні особи-підприємці, а йдеться лише про юридичні особи – підприємницькі товариства. Спостерігається різка суперечність між двома кодексами з цього питання. Якщо вивчати їх одночасно, вони доповнюють один одного, формуючи загальну картину кола суб'єктів права на комерційне найменування, проте і поодинокі вони, на нашу думку, повинні були б регулювати це питання однозначно та вичерпно, узгоджено, а не фрагментарно. Отже, необхідно внести зміни до ЦКУ, доповнивши його положенням про те, що фізичні особи-підприємці також є суб'єктами права на комерційне (фірмове) найменування. Також необхідно внести зміни до ГКУ, замінивши положення про те, що “суб'єкт господарювання – юридична особа ... може мати комерційне найменування” на положення, що “суб'єкт комерційної господарської діяльності – юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування”.

Відповідно до ч. 3 ст. 489 Цивільного кодексу України, відомості про комерційне найменування можуть вноситися до реєстрів, порядок ведення яких встановлюється законом. Проте питання створення таких реєстрів досі залишається відкритим, як і ухвалення відповідного спеціального закону про комерційні (фірмові) найменування. Попри те, що за національним законодавством реєстрація комерційних (фірмових) найменувань не обов'язкова і право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації, існування загального реєстру комерційних найменувань, передбаченого Цивільним кодексом, було б корисним і запобігло б порушенням прав власників комерційних найменувань, які внесли ці свої найменування у реєстр. Через відсутність спеціального реєстру комерційних найменувань сторонам складно довести використання саме комерційного(фірмового) найменування юридичної особи у судовому порядку [4].

Як показує зарубіжний досвід правового регулювання комерційних найменувань, зокрема у США, навіть якщо реєстрацію комерційних найменувань визнано факультативною і комерційне найменування чинне з моменту першого його використання, все ж спеціальні реєстри ведуться і функціонують для забезпечення інтересів тих суб'єктів господарювання, які бажають зареєструвати своє комерційне найменування. Предметом регулювання спеціального закону повинно би також стати визначення органу, який вестиме цей реєстр, можливість встановлення плати за реєстрацію комерційного найменування, взаємодія та обмін інформацією з Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Варто зазначити, що у 2004 р. було розроблено проект Закону України "Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування", який так і не прийнято. Порядок ведення реєстру комерційних (фірмових) найменувань він не визначав, проте у ньому вперше запропоновано законодавче визначення поняття комерційного (фірмового) найменування як "позначення, яке дає можливість вирізнити одну особу, що виробляє та (або) реалізовує товари або надає послуги, з-поміж інших, та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності; такими позначеннями можуть бути позначення, що складаються із зазначення організаційно-правової форми та/або характеру діяльності юридичної особи та позначення, що є вирізняльною частиною цього комерційного найменування; скороченого найменування юридичної особи" [5]. Проте, для того щоб проаналізувати вичерпність та доречність вищезгаданого визначення, треба визначити, чи містить воно характерні для правової природи комерційного найменування в Україні ознаки.

Першою ознакою дефініції комерційного найменування повинно бути те, що вказаний об'єкт права інтелектуальної власності є словесним або буквеним позначенням. Аналізуючи цю ознаку, необхідно відзначити, що до складу комерційного найменування можуть також входити цифри; цифрові елементи комерційного найменування повинні бути поєднані зі словесними та буквеними та становити із ними єдине ціле. Необхідно також звернути увагу на те, що в законодавстві така ознака ніде не закріплена. Можна зробити висновок, що такі позначення можуть бути і графічними, або ж комбінованими. Друга ознака у визначенні фірмового найменування стосується того, що саме позначає певний засіб індивідуалізації (дистинктивність). Комерційне найменування покликане вирізнити одну особу – суб'єкта господарської діяльності з-поміж інших. Третьою ознакою дефініції повинна бути вимога, передбачена ст. 489 ЦК України, про неможливість введення в оману споживачів та інших учасників правовідносин щодо справжньої діяльності суб'єкта, якому належать права на комерційне найменування [3; с. 41]. Ще однією необхідною ознакою комерційних (фірмових) найменувань, на нашу думку, є те, що комерційне (фірмове) найменування не повинно збігатися зі знаками для товарів і послуг та зазначеннями походження товарів, що належать іншим суб'єктам.

О. Д. Святоцький визначає фірмове найменування як позначення, що належить до розпізнавальних знаків. Фірмове найменування вказує на підприємство без будь-якого посилання на товари, що воно постачає на ринок, або на послуги, які воно надає [6; с. 152]. І. В. Кривошеїна не погоджується з такою позицією, оскільки фірмове найменування є носієм ділової репутації того чи

іншого виробника стосовно саме якості товарів, що він виробляє, або послуг, які він надає. Воно не вказує на конкретні товари чи послуги, однак наголошує саме на особі, що надає чи виробляє той чи інший вид товару [7; с. 26–27]. В. О. Калятин пропонує під фірмовим найменуванням розуміти позначення юридичної особи, що дає змогу відрізнити її від інших учасників економічного обігу, ідентифікувати її [8; с. 331].

Найвлучнішим та вартим закріплення у спеціальному законі, на нашу думку, є визначення комерційного (фірмового) найменування, сформульоване так: комерційне (фірмове) найменування – це позначення (словесне, буквене, з використанням цифр, графічне, комбіноване тощо), що слугує для вирізнення визначеного законом суб'єкта комерційної діяльності з-поміж інших учасників майнового обороту і не вводить в оману споживачів та інших осіб щодо справжньої його діяльності та не збігається зі знаками для товарів і послуг та зазначеннями походження товарів, що належать іншим суб'єктам. Вважаємо, що таке визначення відображатиме всі необхідні ознаки комерційного (фірмового) найменування та ілюструватиме його правову природу.

Висновки. Правове регулювання кола суб'єктів права на комерційне (фірмове) найменування в Україні не є однозначним та вичерпним, оскільки потребує уточнень та доповнень у Цивільному та Господарському кодексах України. Необхідно доповнити положення про комерційні (фірмові) найменування Цивільного кодексу нормою про те, що фізичні особи-підприємці можуть бути суб'єктами права на такі найменування нарівні з юридичними особами, що здійснюють підприємницьку діяльність. Своєю чергою, норму Господарського кодексу, яка надає право на комерційне (фірмове) найменування “юридичним особам – суб'єктам господарювання” та “громадянам – підприємцям”, необхідно переформулювати на таку, що надає право на комерційне (фірмове) найменування “юридичним особам – суб'єктам комерційної господарської діяльності” та “громадянам-підприємцям”. Доцільно прийняти спеціальний закон про комерційні (фірмові) найменування, на який є посилання у чинному Цивільному кодексі та який закріплював би офіційне визначення цього поняття, а отже, і необхідні його ознаки. Вважаємо доцільним також створення спеціального Реєстру комерційних найменувань, про який є згадка у Цивільному кодексі та який би став позитивним кроком у напрямі удосконалення захисту інтересів суб'єктів права на цей засіб індивідуалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1480518860789001>.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Іщук С. І. Право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Іщук Сергій Іванович. – Львів, 2009. – С. 86.
4. Вороняк А. С. Захист порушеного права на комерційне (фірмове) найменування юридичної особи [Електронний ресурс] / А. С. Вороняк // офіційний веб-портал “Судова влада України”. – 2015. – Режим доступу: <http://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/220284/>.
5. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України “Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування” [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу: <http://www.pu.if.ua/inst/ndc/intelect/57.htm>.
6. Словник-довідник / за заг. ред. О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий дім “Київ”, 2000. – С. 152.
7. Кривошеїна І. В. Фірмове найменування : регулювання та правова природа за законодавством України : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Інга Валеріївна Кривошеїна. – К., 2007. – С. 26–27.
8. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). – М.: Норма, 2000. – С. 331.

REFERENCES

1. *Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny* [The Civil Code of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). 2003. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1480518860789001>.
2. *Hospodars'kyi kodeks Ukrayiny* [Economic Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady

Ukrayiny. 2003. Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 3. Ishchuk S. I. ***Pravo intelektual'noyi vlasnosti na komertsiyne (firmove) naymenuvannya: dys. kand. yur. nauk : 12.00.03*** [Intellectual property commercial (brand) name: dis. cand. jur. sciences: 12.00.03]. Ishchuk Serhiy Ivanovych. L'viv, 2009. P. 86 4. Voronyak A. S. ***Zakhyst porushenoho prava na komertsiyne (firmove) naymenuvannya yurydychnoyi osoby*** [Protection of rights for commercial (brand) name of the legal entity]. Ofitsiynyy veb-portal "Sudova vlada Ukrayiny". 2015. Rezhym dostupu: <http://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/220284/>. 5. ***Povidomlennya pro pro oprylyudnennya proektu Zakonu Ukrayiny "Pro okhoronu prav na torhovel'ni marky, heohrafichni zaznachennya ta komertsiyni naymenuvannya"*** [Notice of publication of the draft Law of Ukraine "On Protection of trademarks, geographical indications and trade names"]. 2004. Rezhym dostupu: <http://www.pu.if.ua/inst/ndc/intelect/57.htm>. 6. ***Slovnyk-dovidnyk*** [Glossary Directory]. za zah. red. O. D. Svyatots'koho. Kyiv: Vydavnychyy dim Kyiv Publ., 2000. P. 152 7. Kryvosheyina I. V. ***Firmove naymenuvannya : rehulyuvannya ta pravova pryroda za zakonodavstvom Ukrayiny : dys. ...kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.03*** [Brand Name: regulatory and legal nature under the law of Ukraine: dis. ... cand. legal. sciences specials. 12.00.03]. Kyiv, 2007. pp. 26–27. 8. Kalyatyn V. O. ***Yntellektual'naya sobstvennost' (Ysklyuchitel'nye prava)***. [Intellectual'naya sobstvennost' (Isklyuchitel'nye prava)]. Moscow: Norma Publ., 2000. P. 331.

Дата надходження: 04.05.2017 р.